

TÁRSASÁGUNK FELADATAI ÉS A PEDAGÓGIAI PACIFIZMUS.

(A Magyar Paedagogiai Társaság 1925 ápr. 18-iki ülésének elnöki megnyitója)

Amikor a Tisztelt Társaság bizalma alapján az elnöki széket először elfoglalni szerencsés vagyok, természetesen az a kérdés ötlök elém, vajjon mik is Társaságunk feladatai? Vajjon a harminchárom évvel ezelőtt az alapításkor kitűzött célok idők jártával nem módosultak-e, porbahullott hazánk jelen viszonyai, a nemzet lelkének a világháború alatti és utáni szörnyű megrendülése és válsága, az ország testén végrehajtott borzalmas amputáció a régebben kijelölt céloknak nem kölcsönöz-e más reliefet, úgy hogy némelyeket közülök jelentőségében ma jobban kidomborít, másokat pedig háttérbe szorít? nem hárulnak-e sürgősen Társaságunkra az új viszonyok között új feladatok?

Ha azokat a célokat, melyeket egy emberöltővel ezelőtt Társaságunk alapítói kitűztek, gondosan szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy ezek általános keretei ma is fedik azt a működési kört, melyet betölteni a Magyar Paedagogiai Társaság hivatva van. Az egyes iskolafajok szerint alakult különféle tanügyi egyesületekkel szemben, melyek valamely iskolafaj sajátos érdekeinek ápolására, a gyakorlati pedagógia egyes ágainak művelésére vannak hivatva, Társaságunknak főcélja a nevelés problémáinak elméleti-tudományos vizsgálata. Általános pedagógiai kérdések megvitatásának palesztrája mindig a Magyar Paedagogiai Társaság volt. Ezek ugyanis oly kérdések, melyek egyetemesen, a népiskolától az egyetemig valamennyi iskolanemben folyó nevelőtevékenység természetére vonatkoznak. Aki folyóiratunk régebbi testes kötetit forgatja, megállapíthatja, hogy a nevelés fogalmára, a pedagógia tudományos rendszerére és módszereire, a többi tudományokhoz való viszonyára, a nevelés és a világnézet összefüggésére, a kultúra mibenlétére, az állampolgári, szociális és művészi nevelésre, a munkaiskolai eszmére stb. vonatkozó újabb elméleti kérdésekről és irányokról éppen Társaságunk tagjai tájékoztatták a magyar nevelővilágot. Ilyen irányú tudományos feladatunk továbbra is elsősorú jelentőségű. Nevelésügyi irodalmunk ugyanis nehezen bontakozik ki a tartalmatlan, közhelyes, retorikai lendületű frazeológia ingoványából, ami annyira diszkreditálja sokak szemében, és joggal, a pedagógiai elmélkedést. Az irodalmi termelés é téren még a manapság annyira megnehezült kiadói fel-

tételek között is viszonylag elég szapora, de igen sokszor mélyebb tartalom, a kellő tudományos, elvi-filozófiai alapvetés nélkül szükkölködik. Valljuk meg őszintén, a magyar nevelőket inkább csak a gyakorlati, semmint az elméleti, a tudományos pedagógia érdekli. Pedig ez utóbbi nélkül a gyakorlati jelentőségű kérdések: a nevelői eljárások, tanítási módszerek, iskolaszervezeti reformok sem oldhatók meg a szükséges komolysággal és alaposzággal. Minden gyakorlati kérdés, ha következetesen és mélyebben igazolni próbáljuk, a nagy átfogó-elméleti irányokba torkollik. Ezek vizsgálata, az irántuk való érdeklődés állandó fölkelte és fejlesztése egyesületünk sajátos hivatása.

Emellett, amint a múltban, a jövőben sem tér ki Társaságunk a hazai közoktatásügy egész körében, iskolarendszerünk egész hierarchijára vonatkozóan fölmerülő elvi kérdések tárgyalása elől. Ezt a feladatot az imént jellemzett elméleti szempont jelentőségén kívül annak szükségessége is igazolja, hogy legyen egy terület, ahol az egész magyar tanítórend találkozhat, legyen egy szerv, mely a magyar nevelésügy bármilyen irányú munkásait egyesítse, egymás megértését, átfogó szolidaritását előmozdítsa, a végső közös cél tudatát hathatósan ápolja. A magyar közoktatásügynek sokszor kiemelt nagy hiányossága, hogy a nép- és polgáriskolát a középiskoláktól és a középfokú szakiskoláktól, ezeket pedig az egyetemektől s a többi főiskolától nagy szakadék különíti el, jóllehet ezek az iskolanemek fokenkint egymáson épülnek föl s magasabb szempontból egyetlen egységes organizmust kellene alkotniok. Ennek az egységnek tudata úgyszólván hiányzik a magyar tanítórendből; legföljebb akkor merül fel (de ilyenkor is csak negatív módon), ha az egyik iskolanem képviselői az oktatás sikertelenségeért való felelősséget a másik iskolanem tanítóira hárítják: a középiskolai tanár a néptanítóra, az egyetemi tanár a középiskolai tanárra, mindegyik a maga egyoldalú, csak az ő külön működési körére korlátozott sajátos szempontjából. Ezen a bajon csakis a közös megértés, a különféle iskolafajok szervezetének, belső életének és szellemének kölcsönös megismerése segíthet. Külföldön az egész tanítóvilág összetartozásának és egységének tudata sokkal élénkebb, mint nálunk. Hazánkban is régebben erősebb volt, mint most; bizonyosság rá az 1848-iki pesti egyetemes tanítógyűlés, melyen a kisdédóvóktól az egyetemi tanárokig valamennyi tanügyi intézmény képviselői résztvettek.

Különösen jelentős ez a kölcsönös megismerés és együttműködés ma, amikor úgyszólván valamennyi iskolafajunk kisebb-nagyobb reformon megy keresztül. Egy-egy közoktatási intézmény szervezeti és egyéb módosítása azonban nem ejtendő meg egészen elszigetelten a mellé- és fölrendelt többi iskolafajok életétől. A közoktatásügy organizmusában is minden mindennél összefügg. A népiskolai reformtervezet, mely a népiskolát nyolcosztályúvá akarja kiépíteni, melyen belevág a polgáriskola s a középiskola kérdésébe (gondoljunk az Einheitsschule-mozgalomra!). A polgáriskolák négy, vagy hat, vagy nyolc osztályanak

szervezeti problémája egyben súlyos kérdésévé alakul át a közép-fokú szakoktatásnak: bizonyosság rá a felsőkereskedelmi iskola története s a felső mezőgazdasági iskola hosszú vajúdása. A tanítóképző évfolyamainak hatra való emelését célzó terv kétségkívül erősen súrolja a Polgáriskolai Tanárképző Főiskola és a tanítóképzői tanárokat nevelő Apponyi-kollégium szervezetét a rendkívül hosszúra nyúló tanulmányi idő miatt; viszont nem marad hatás nélkül a kiseddóví-képzőre sem, amely a maga évfolyamainak számát ma már kettőtől négyre törekszik fölemelni. A tavaly hozott középiskolai törvény az egységes jogosítás kimondása által az egyetemekre hárít új feladatokat. Az ilyen iskolaszervezeti, de egyébként, a tanügyi politika és iskolai igazgatás körébe vágó kérdések is csak úgy oldhatók meg alaposan s kellő körülményekkel, ha az egymásba szervesen kapcsolódó iskolafajok képviselői egymás intézményét, ennek szükségleteit, szellemét és külföldi állapotát kölcsönösen megismerik. Ennek a közös megértésnek útját egyengetni éppen a Magyar Paedagogiai Társaság missziója, mint amely a magyar nevelésügy egész körét s valamennyi irányú munkását felöleli.

Ez annál inkább szükséges, mert úgyszólván valamennyi magyar iskolában van szervezete, vagy legalább is tanterve éppen mostanában van megújítható: tárgyalások folynak a kiseddóví-képzők évfolyamainak kiterjesztéséről és új tantervéről; a népiskolák most kapnak új tantervet és utasítást; most készülnek a polgáriskolai, a tanítóképzői és a középiskolai tantervekhez fűződő módszeres utasítások; még nem fejeződtek be a felső mezőgazdasági iskola szervezésére, tantervére és tanárképzésére vonatkozó tárgyalások; előtérben áll a középiskolai tanárképzés s a jogi oktatás reformjának ügye; a világháború óta mindenütt, így nálunk is élénk vita tárgya a testi nevelés kérdése a népiskolától az egyetemig; és megint napirendre került a nőnevelés ügye, különösen a leányközépiskolák kérdése, melynek megoldására most készül az első magyar nőnevelési törvényjavaslat. Mindezekre nézve Társaságunk nyílt tere a szabad nézetnyilvánításnak s a magasabb színvonalú higgadt és tárgyilagos megvitatásnak. Aki az Országos Közoktatási Tanács tárgyalásain évek során keresztül résztvesz, nem zárkozhatik el azon benyomás elől, hogy bizony a magyar pedagógusok közül, különösen a fiatalabb nemzedékből, viszonylag kevesen vannak, akiket az alapos elméleti pedagógiai képzettség, a kérdések elvi látása, széles, az egész oktatásügy mezejét átfogó látókör, a külföldi iskolai intézmények és reformtörekvések kritikai ismerete a közoktatásunk korszerű átszervezésére irányuló munkában való részvételre alkalmassá avatna. Mintha megfogyatkozott volna, főképp az újabb középiskolai tanári nemzedékben, a pedagógiai tanulmány iránt való, fáradságos munkát igénylő, komolyabb érdeklődés; még örülhetünk, ha egyik-másikban legalább a maga tárgyának tanítási módszere kelt figyelmet s válik problémává. Egyesületünk iparkodni fog arra, hogy a fiatalabb tanítónemzedéket munkásságába

bekapcsolja, bennük a pedagógiai érdeklődést és tudatosságot fejlessze, őket ilyen irányú elméleti munkásságra ösztönözze.

Talán egy tudomány művelésére nézve sem oly fontos az illető tudomány multjának ismerete, az újaknak látszó gondolatok történeti gyökereinek kinyomozása, mint éppen a pedagógiában s az alapjául szolgáló filozófiában. A neveléstörténeti érzék ápolása, a klasszikus pedagógiai elmélekedők forrásszerű ismerete, mondhatnók: a nevelés-elméleti kérdések rehisztorizálása különösen fontos olyan korszakban, melyben a viszketeg újításvágy a nevelési intézmények történeti folytonosságát mélyebb igazolás nélkül megszakító, éretlen reformterveket agyal ki, melyek jelszava: minden rossz, ami régi s minden jó, ami új. Társaságunk már megalakulásakor programmjába vette a pedagógia multjának kutatását. Nagynevű elődöm, Fináczy Ernő, már 1903-ban fölvetette egy *Monumenta Hungariae Paedagogica* című vállalat eszméjét úgy, ahogy ez a németeknél már régen testet öltött. „Iskolai intézményeinknek, úgymond, számtalan emléke lappang könyv- és levéltárainkban. Ezen emlékeknek egy corpusba gyűjtése és kiadása rendkívüli módon gazdagítaná históriai és pedagógiai tudásunkat, s feltárná előttünk eddig ismeretlen sokaságban apáink iskolaszervező tevékenységének jellemző vonásait.“ Éppen Társaságunkat tartotta alkalmasnak arra, hogy e vállalkozást a maga sokféle elágazó összeköttetéseivel, az egész országra kiható s a tanügy minden fokozatára kiterjedő szervezetével, a benne egyesült szakérőkkel kellő munkafelosztás és tervszerűség alapján megvalósítsa (Magyar Paedagogia, 1903. évf. 117). A Monumenta ügye akkor a tervrajznál, anyagi erők hiányában, nem haladt előbbre. Erős a hitem, hogy most, amikor nemzeti szerencsétlenségünk és anyagi leromlásunk szomorú napjaiban a Magyar Történelmi Társulat, elnökének páratlan buzgósága folytán, oly csodálatos virágzásnak indult s újabb és újabb értékes kiadványai útján a mult fényével vigasztalja meg a sötét jelenét: a közoktatásügyi miniszter úr nem fogja megtagadni a régen tervbevett Monumenta anyagi támogatására irányuló kérelmünket. Éppen most, nagy elesettségünkben, jól esnék azokat a buzgó, sokszor valóban nagyszabású erőfeszítéseket szemlélnünk, melyeket őseink az európai s a nemzeti kultúrának a következő nemzedékre való minél jobb és alkalmasabb átszarmaztatása érdekében kifejtettek. A magyarság nagy kultúrshivatását s ennek betöltésére való komoly törekvését semmi sem tanúsítja jobban, mint a nevelésügyi projektumok és szabályzatok nagy sokasága. A külső politikai történet mellett van a nemzetnek belső, szellemi fejlődéstörténete is: ennek mélyebb kinyomozása föltételezi a magyar nevelésügyre vonatkozó források egybegyűjtését és kiadását.

Tudomány és élet: egymást kölcsönösen át- meg átható erők. A tudománynak életformáló erejét kifejezni a tudományos egyesületek egyik feladata. Tudományos társulataink célkitűzésében mindenütt ott van a tudomány terjesztése és népszerűsítése. Tudományos társulataink jórészen azonban sarkalatos baja, hogy nem tud működése iránt a társadalomban mélyebb érdeklődést

kelteni, nem tudja a művelt rétegeknek a tudomány iránt való közömbösségét eloszlatni, ülései úgyszólván a nyilvánosság kizárásával folynak le. Ezzel a kasztszerű zárkózottsággal, mandarin-tudományossággal szakítani kell. A tudomány komolyságát és öncélúságát távolról sem veszélyezteti az, ha a művelt és tanulni vágyó közönség a tudományos társulatok keretén belül maguktól a szaktudósoktól hallja meg magas színvonalon, de közérthető módon az illető tudomány legújabb eredményeit. Így lehet fogékonnyá tenni a közönséget a tudomány iránt, ezen az úton teremődik meg a társadalomban az a lelki készség, mely a szélesebb tudományos kultúra kialakulásának feltétele. Tudományos egyesületeink jó nagy része álmos, hiányzik belőlük a kellő mozzgalmasság és propagatív erő. Folyóiratuk terjedelme csak addig ér, ameddig az állami szubvenció. Ha ez megszűnnék, kiadványuk is azonnal meghalna, mert nincs igazi gyökere a társadalomban. Mintha újabban hiányoznának tudományos életünkben az agilis egyéniségek a Szily Kálmán fajából, ki egyik megalapítója a hatvanas években a ma is legvirágzóbb Természettudományi Társulatnak, de négy évtized múlva hasonló eréllyel alkotja meg a Magyar Nyelvtudományi Társaságot, mely egyik legélénkebb működésű tudományos egyesületünk. Hogy legtöbb tudományos társaságunk élete pang, inkább külső, mint belső, annak egyik oka kétségkívül az, hogy a tudomány *aktív* munkásainak száma hazánkban viszonylag még mindig csekély. Ezeket is a hivatalos és társadalmi tennivalók olyan tömege terheli, hogy a magyar tudományt sokkal kevésbé tudják szolgálni, mint amennyire tehetségük és képzettségük hivatottá tenné őket. Minél kitűnőbb szellemi erő valaki, annál több terhet ró az állam és a társadalom a vállaira, ami elvonja őt a βίος θεωρητικός-tól, a tisztán tudományos munkától, amelynek első feltétele a nyugalom és a szabad kontempláció. Ez már a kis nemzetek szellemi életének tragikumája; a nagy nemzetek körében inkább lehetséges a szellemi erők gazdaságos munkamegosztása.

Aki Társaságunk életét ezeknek a szempontoknak szögéből vizsgálja, tárgyilagosan megállapíthatja, hogy bár a jellemzett nehézségekkel neki is meg kell küzdenie, a rendelkezésére álló szellemi erők felhasználásával tőle telhetőleg iparkodik a legsúlyosabb viszonyok között is eleget tenni mind elméleti-tudományos feladatának, mind a pedagógiai elvek népszerűsítése és terjesztése terén ráháruló kötelességeknek. E célokat nemcsak előadásaival s az utóbbi időkben bizony nagyon lecsökkent terjedelmű folyóiratával szolgálja, hanem egy külön vállalattal, a *Magyar Paedagogiai Társaság Könyvtárával* is. Társaságunk a tudomány újabb eredményeinek a nagyközönség széles rétegeivel való közlése s ily irányú érdekkeltés szempontjából előnyösebb helyzetben van, mint egyéb tudományos egyesület, mert hisz tárgya, a nevelés, bármilyen vonatkozásában is, minden szülő legdrágább kincsére, a gyermekre vonatkozik, tehát mindenkor természetzerű és általános érdeklődés központja. Egy matematikai, fizikai, filológiai társaság mögött mindig csak egy aránylag szűkkörű szakérde-

keltség állhat; de egy pedagógiai társaság háttére voltaképp az egész felnőtt társadalom, mint a nemzet fizikai és szellemi folytonosságának hordozója és őre. Egyesületünk a nevelésbeli tudatosságunk szélesebb körökben való ápolására nemrégiben „A szülők hibái a nevelésben” címen külön előadássorozatot is rendezett, melyet könyvalakban is hozzáférhetővé tett. E kezdetet tovább iparkodunk építeni s a megfelelő szakerők bevonásával közérdekű előadásciklusokról tervszerűen gondoskodni.

Az eddig jellemzett feladatok formailag régiiek, csak konkrét tartalmukban nyerne a jelen viszonyok között más-más színezetet. Van azonban egy új feladat is, melyet a *Paedagogiai Társaság* elé hazánk mai nemzetközi helyzetében *Magyar* jelzője tűz ki. Majdnem azt mondhatnám: Társaságunknak ma jelentős külpolitikai missziója van. Furesán hangzik: pedagógia és politika. Hisz eddig szinte jelszavunk volt: ki kell kapcsolni a politikát a pedagógiából! Ha régi értelemben vett belső, napi pártpolitikát értünk rajta, az ezt kizáró elvhez most is a legerélyesebben ragaszkodunk. Itt azonban külpolitikára, a magyarság nevelésügyének nemzetközi kapcsolataira gondolok, melyek a népszövetségi gondolaton s a trianoni határokat megmerevítő pacifizmuson keresztül a legmélyebben belevágnak a nemzet létkérdésébe. Hogyan?

A szörnyű világkatasztrófa félelmetes módon megmutatta, hogy a háború, melyet a jövőben az emberiség még rettenetesebben raffinált technikával fog folytatni, egyenest az emberi kultúra és jólét teljes elpusztulására vezet. A háborút tehát minden eszközzel meg kell akadályozni. Ilyen eszközül kínálkozik az általános lefegyverzés, melyet a Népek Szövetsége, mint valami szuper-szuverénitással bíró világhatalom volna hivatva végrehajtani. Ez azonban, mint az utóbbi évek sokszor meghiúsult tárgyalásai bizonyítják, csődöt mondott. Az általános békét és lefegyverzést hirdető népek, melyek győztek, buzgóbban és gondosabban fegyverkeznek, mint valaha, hogy jelenlegi rablott birtokállományukat örök időkre biztosítsák. Az általános fizikai lefegyverzésre nem lévén kilátás, egy ideálisabban hangzó *lelki leszerelés* vált jelszavá: úgy kell minden népnek a következő nemzedéket nevelnie, hogy már eleve rettegjen a háború fúriájától s a nemzetek egyetemes testvériségének, az általános emberszeretetnek, a világbékének szelleme hassa át. A nemzeti nevelést telítsük meg egy felsőbbrendű közösség, az egész emberiség ideáljával s a nemzeti nevelésnek csak azokat a mozzanatait tartsuk meg továbbra is, melyek az emberiség magasabb eszményével nem állanak ellentétben. Távol kell tartani a nevelésből mindent, ami alkalmas a fiatal lelkekben a más nemzetek meggyűlöltetésére s lebecsülésére. Azok a lelki hajlamok és értékelő állásfoglalások, melyek békét vagy háborút hoznak majdan létre, már az iskolapadban ülő gyermek lelkében fogannak meg. A nagy tömegek s az őket vezető politikusok minden korban s mindenütt neveltetésük közelén tán-

colnak. A világbéke tehát egyedül a következő nemzedék ilyen irányú lelki formálásától függ.

Ez a *pedagógiai pacifizmus*, mely mögött részint az emberiség közös érdekéért hevülő ideális törekvés, részint a győző államoknak a legyőzöttek ifjúságára irányuló önző szuggesztíója s önbebiztosítási furfangja lappang, kétségkívül hatalmas világáramlat. Erre nézve legyen szabad néhány tényt ismertetnem, melyeknek nemzeti életünkre is kiható jelentőségét gondosan kell mérlegelnünk s Társaságunk idevágó feladatát szemügyre vennünk.

A Népszövetségi Társaságok Nemzetközi Uniója (*Union internationale des Associations pour la Société des Nations*) 1924. évi teljes ülésén elhatározta, hogy az egyes országokban működő szervei útján felkéri a pedagógiai egyesületeket, történelmi és földrajzi társaságokat, közoktatásügyi minisztériumokat, hogy „mindazok a fejezetek eltávolíttassanak a jelenleg használt iskolakönyvekből, amelyek a nemzetek közti gyűlölet ébrentartására alkalmasak és hogy ugyanebből a szempontból az összes új iskolakönyvek is ellenőriztessenek“. A történelmi oktatás tantervére nézve az Uniónak az a kívánsága, hogy „az ifjúság mindjárt az iskolai oktatás kezdetén bár egyszerű formában, de mégis némi oktatást nyerjen a világtörténelemből, még pedig annak kezdetétől fogva egészen napjainkig. A nemzeti történelem tanítása azonos szellemben történjék a legújabb időkig tanított világtörténelemével. A felsőbb osztályokban külön tanórák szükségesek annak kimutatására, hogy a világtörténet folyamata mikép vezettet a Népszövetségnek megalakulásához“. A történelmi oktatásban a háborús mozzanatok jelentőségét a történet egyéb tényeihez képest nem szabad túlozni. „Különösen pedig nem szabad, hogy a háborús dicsőség fénye a háború brutális és tragikus vonásait eltakarja“. Minden ország küldje meg tankönyveinek egy példányát az Unió brüsszeli titkárságának s a Népszövetség genfi könyvtárának. Az így összegyűjtött anyagot a titkári hivatal meg fogja vizsgálni s jelentést tesz róla. Az egyes államoktól maguktól is kértek már eddig jelentéseket. Az ezeket tartalmazó füzet megdöbbentő fényt derít az egész mozgalom naiv optimizmusára, az egyes nemzetek lelki világában és sajátos viszonyai-ban való teljes tájékozatlanságára s a kitűzött cél keresztülvihetlenségére. A válaszok taktikai frázisok szövedékei. Románia nem is felel; Csehszlovákiából csak a német bizottság; a minden nemzetiséget legbarbárabb erőszakkal elnyomó Jugoszlávia ártatlanul kijelenti, hogy az ország igazán pacifista és a Népszövetség ott nagyon népszerű (que son pays est essentiellement pacifique et que la Société des Nations y est dans l'ensemble populaire). „A tankönyvek egyáltalán nem sovíniszták, kevés lap van bennük, mely gyökeresebb átalakítást kívánna. Wilson elnök különösen népszerű Jugoszláviában.“ A francia és belga tankönyvekre vonatkozó jelentés becsületesen megállapítja hogy „több közülök szigorú kritika tárgya lehet“. De siet hozzátenni, hogy ugyanaz állapítható meg számos német könyvről is.

Világbéke a nevelésen keresztül: ebből a gondolatból fakadt két évvel ezelőtt a *Nevelésügyi Társaságok Világszövetsége* (*World Federation of Education Associations*). Ennek szervezése is, akárcsak a háború után a Népszövetségé, Wilson vezérélete alatt abból az országból indult ki, amely maga is sok kisebb állam szövetsége, amely a népek szövetségének gondolatával mintegy együtt született. Az Egyesült-Államok Országos Nevelésügyi Társasága (*National Education Association of the United States*), amikor *Csehszlovákia elnökének, Masaryknak*, az a kérelme érkezett hozzá, hogy hívja meg a világ népeit közös értekezletre, 1923-ban San-Franciscóban rendezte a Nevelésügyi Társaságok Világszövetségének első konferenciáját.* (L. a hivatalos kiadványt: *World Conference on Education*.) Itt sok régi szép óhaj ment újra határozatba: a követségeknél ne csak katonai és kereskedelmi, hanem közoktatási attasé is alkalmaztassék; ki kell adni egy nemzetközi oktatásügyi folyóiratot; meg kell szervezni a nemzetközi könyv-, tanár- és diákcsereit; komolyan elhatározták egy világ-egyetem alapítását. Bennünket legjobban érdekelnék a népek békés nevelésére irányuló határozatok, melyek azonosak a Népszövetségi Társaságok Uniójának követelményeivel. A jelen nemzedéket meg kell tanítani arra, mivel tartozik a béke szempontjából az emberiség jövőjének. Az állampolgári nevelést ki kell terjeszteni a nemzetközi vonatkozásokra is, nemcsak jogi, de etikai téren is. A tankönyvekből ki kell küszöbölni a többi országokra vonatkozó helytelen adatokat és felfogásokat s ezzel is előmozdítani a nemzetközi barátságot és jóakaratot. A történelem tanítását már az iskolák alsó fokán meg kell kezdeni, még pedig nem a nemzeti, hanem a világtörténelemmel oly elvek szerint, melyek közvetlenül előmozdítják az elfogulatlan ítélkezést, igazságosságot, nemzeti szerénységet, együttműködést és megbecsülést a népek között. Hasonló elvek hassák át a földrajzi oktatást is. Évenként az első hágai kongresszus napját (május 18) a világ összes iskoláiban meg kell ünnepelni („Good-will Day“). Az első nevelésügyi világkonferencián, mely ezeket a határozatokat hozta, az amerikaiakon kívül főképp a japánok és a kínaiak vitték a szót. „A világ jövője — mondta a japán császári pedagógiai társaság elnöke, M. Sawayanagi — főképp attól függ, mennyire készek a világ népei nemzeti érzésüket és nemzeti egoizmusukat a nemzetközi jólét nagy gondolata által mérsékelni.“ Most lesz ez év júliusában a második nevelésügyi világkonferencia, melyre Társaságunk is meghívót kapott. Célja a patriotizmus olyan tisztultabb formájának kialakítása, hogy a következő nemzedékek türelmesebbek legyenek más népek jogai iránt s így kialakuljon az a lelki diszpozíció, mely nem engedi többé a nemzetek vitáit háború által elintézni, hanem csakis nemzetközi döntőbírárság útján.

Egyesek ennek a gondolatnak legradikálisabb formájára: a

* „the request came from the president of Czechoslovakia that the National Education Association invite the nations of the world to a conference“. Ez a kezdeményezés politikai háttérre is utal.

nemzeti egyéniségeket elmosó világegyeség, világállam eszméjére akarják a Föld valamennyi fiát nevelni. Az egész föld csak egy hatalmat, egy világszuverenitást ismerjen, melynek mint államfőlétti államnak lobogóján az *Orbis Terrarum* csillogjon. A nevelés legfőbb célja a patriotizmus fogalmának az egész világra való kiterjesztése legyen. E gigászi távlatnak, helyesebben: merő utópiának legnagyobb hatású propagátora, H. G. Wells, Comenius pedagógiai internacionalizmusában találja meg a maga történeti előzményét. Comenius hirdette ugyanis a harmincéves háború pusztítása után, hogy egységes államban kell egyesíteni a nemzeteket; egy univerzális nyelv legyen a tanítás és hivatalos érintkezés eszköze; egy könyvből, a „Nélkülözhetetlen ismeretek könyvé”-ből szerezzék meg a világ valamennyi polgára mindenütt műveltségének elemeit.

A pedagógiai pacifizmusnak eszméit, melyeket a Népszövetségi Társaságok Uniója és a Nevelésügyi Társaságok Világszövetsége oly erélyesen hangoztat, *elvi* szempontból, mi is őszinte szívvel valljuk. Hisz az általános emberinek ez a gondolata nem új: mindig beletartozott, mióta a kereszténységnek, ennek a legnagyobb világnevelőnek univerzális humanizmusa erkölcsi műveltségünk alapjait lerakta, a pedagógiai elvek kánonába. Az általános emberi szeretetet és jóakaratot most a nagy háborút követő új nemzetközi világrend csak erőteljesebb hangsúllyal emeli ki. Minden tisztelet és becsülés az elv jóhiszemű hirdetőinek. De mi magyarok, kiket nagy nemzeti szerencsétlenségünk józan realizmusra tanított és a légnemű jelszavak utópiájá iránt érzéketlenné fásított, kénytelenek vagyunk szomorúan megállapítani, hogy e téren is áthidalhatatlan szakadék tátong a szépen hangzó *elmélet* és a rideg *valóság* között. Miután a győző hatalmak a kívánt területeket a többi nemzetek testéből kihalásították s megalkották az új birtokaikat biztosító Népszövetséget: most már lelkesen rajonganak a békéért, most már pacifista idealizmusuk higgadt és világos logikával, egy matematikus rideg szigorúságával vonja le az állandó békének minden következményét s nyugodtan agyalhatja ki azokat az eszközöket, amelyek legalkalmasabbnak látsznak a legyőzött nemzetek lelkéből a háborús szellem kiirtására. Pánhumanizmustól áthatott nemeshangú elvi deklarációink a fizikai lefegyverzésre vonatkozóan a *valóságban* csak a legyőzöttekre vonatkoznak: ők maguk sohasem képzeltek mértékben fegyverkeznek. Ugyanígy áll a dolog a *valóságban* a lelki lefegyverzéssel, a pacifista pedagógiával is: vajon *mi* kezdjük meg, legyőzöttek, kiirtani a jövő nemzedék lelkéből az ezeréves birtokunkat megrabló szomszédok ellen való természetes antipatiát, akkor, amikor elszakított testvéreinket ezek a szomszédok a legféktelenebb gyűlölettel sanyargatják, anyagi és kulturális javaikból kiforgatják, melyeknek épségét nemzetközi szerződések biztosítják számukra? De ha az írott szerződéseket így tartják meg, hogyan várhatjuk azt, hogy a pedagógiai pacifizmus sokkal finomabb és ellenőrizhetlenebb elveit a valóságba átültessék?

A mai béke, amint ma már szerzői is belátják, a háborús

állapot csendes folytatása: rosszabb a vérengző háborúnál. A nyílt háború pusztítás, fájdalom, halál: de ez a béke a nyers erő csendesen megfojtó terrorja, melynél a jajsikolyt és hörgést az új nemzetközi jog, hozzá újabban a nemzetközi pedagógia udvarias frázisai csitítják. A világbéke tudós főpapjai közvetett úton most azt akarják, hogy ennek a csendes halálnak egy jajszava se juthasson el a felnövekvő magyar nemzedék füléhez. Az egyetemes humanizmus nevében, melyet az imperialista nagy- és kisántant fegyverkezése és a nemzeti kisebbségek féktelen elnyomása napról-napra hangosan megcáfol, meg akarják tiltani, hogy az új magyar sarjadék megismerje és újra átélje honszerző és honvédő őseink haditetteit és dicsőségét, hogy lelkesedjék az önfeláldozó bátorságnak eposzba illő példáin s megtanulja az erő hatalmát, mely ezer éven át fenntartotta a hazát s mely egyedül szerezheti vissza a jövőben is. Amikor köröskörül a szomszédos nemzetek a legvadabb sovinizmustól tüzelve csattogatják ránk még mindig fogukat s odaszakadt véreinkbe mártják: *mi* kezdjük meg a fizikai leszerelés mellett a lelki leszerelést is, *mi* kezdjük meg *gyakorlatilag* a Béke géniuszának oltárán a nemzeti lélek izsáki feláldozását? *Mi* rajongjunk az *egész* világ érdekéért, mikor ez a világ a leggyötrelmesebben keresztre feszített bennünket?

Mi magyar tanítók azért mégsem nevelünk gyűlöletre, mint ahogy szomszédaink annyi évtizedeken keresztül. Elég, ha fiaink elé akasztjuk a régi Magyarország összeszabdalt térképét, a magyarság arcának ezt a véres Veronika-kendőjét. Elég, ha elmondjuk nekik, mik voltunk s mik vagyunk. A magyar mult eseményeinek pusztá felsorolása s az egész magyar föld csupasz képe is, minden színezés nélkül kicsordítja az érzelmet.

Tisztelt Társaság! Körünkben sokféle ellentétes tudományos és világnézeti felfogás van képviselve, melyeket egymásban kölcsönösen tisztelünk. Egyben azonban valamennyien szilárdan és megbonthatatlanul megegyezünk: a hallhatatlan magyar nemzet eszméjében. Valamikor ezt az eszmét a magyar nevelőknek a német-osztrák birodalmi egység hatalmával szemben kellett megvédeniök, legutóbb a szabadságharcot követő abszolutizmus évtizedében, mely iskoláinkat nemzeti nyelvétől és szellemétől iparkodott erőszakkal megfosztani. Most ugyanezt kell megvédenünk egy sereg sokkalta kisebb kultúrájú nép még kegyetlenebb erőszakával szemben. Az abszolutizmus elnyomtatása alatt a szívekbe zárva tovább élt a magyar géniusz, várva a föltámadást. Ha mi most, a nemzet nevelői, a világ pedagógiai fórumai előtt nem hallatjuk szavunkat, a bennünket egyáltalán nem ismerő világ előtt az a látszat támad, hogy beletörődtünk sorsunkba, nem érezzük többé ennek égbekiáltó igazságtalanságát. Az ország hivatalos kormányja sokszor meg van kötve s kénytelen néma fájdalommal magába fojtani szavát. De mi szabad társadalmi egyesülés vagyunk, melynek senki sem veheti el a jogát, hogy bár tapintatosan és méltósággal, de a kellő őszinteséggel és önérzettel, igazságunkba vetett rendíthetetlen hittel, csupán megcáfolhatatlan rideg tényeket felsorolva, tárjuk fel a rosszul tájékozott világ

előtt sebeinket s ellenálljunk minden olyan törekvésnek, mely most a felnövekvő nemzeti lélek megbénításával és gúzsbakötésével, egy nemzetközi békepszichotechnika elaltató módszereivel akarja megmerevíteni azt az állapotot, melyet igazságtalanul és vakon a fegyver brutális erőszaka ránk kényszerített. Mi is ízig-vérig pedagógiai pacifisták leszünk: de vegyék előbb revizió alá a világbéke apostolai azt a békét, mely az igazi békét, a nemzetközi jóakaratot már csírájában megfojtotta. Ennek a gondolatnak a pedagógiai világparlamentekben való képviselője a Magyar Pedagógiai Társaságnak, mely az egész magyar nevelő világot átfogja, a sorstól kijelölt új feladata.

Abban a hitben, hogy Társaságunk ennek a hivatásának is illő és sikeres módon fog megfelelni, mai ülésünket megnyitom.

Kornis Gyula.

A NYELVTANÍTÁS LÉLEKTANI VONATKOZÁSAI.

A nyelvtanítás sokat vitatott problémája még ma sem jutott nyugvópontra. Bár az alapvető kérdések nagyrésze ma már tisztázottnak látszik, lényegében a helyzet ma talán még bonyolultabb, mint volt valaha. Ennek a bonyolultságnak az oka pedig az, hogy a kutatóterületnek a szélesbítése és mélyítése és a kérdések vizsgálatánál igénybevetett segédeszközök szaporodása folytán ma a részletkérdéseknek oly tömege vár megoldásra vagy tudományos igazolásra, hogy azok megoldására vagy igazolására ma már egy ember alig vállalkozhatik. A nyelvtanítás módszerének kérdése a nyelv megnyilvánulási formái szerint sokféleképen differenciálódott, és külön tudományok foglalkoznak azoknak a kérdéseknek a vizsgálatával, amelyek a nyelv és nyelvtanítás kölcsönös vonatkozásait érintik. Ezen tudományok közt a legfontosabb szerepet a különféle lélektanok játsszák. A nyelvtanítás módszerének kérdése a legszorosabb kapcsolatban van a lélektan fejlődésével. Egész határozottan állíthatjuk, hogy a lélektan nélkül a nyelvtanítás módszere semmit, vagy igen keveset haladt volna. Csak amióta az egyéni és a néplélektan, a nyelvlelektan, a gyermeklélektan, a fejlődéslelektan és a kísérleti lélektan kiderítették azokat a vonatkozásokat, amelyek az ember és a nyelv, illetve a nyelvtanulás közt megvannak, azóta tudjuk megközelítő pontossággal megmondani, hogy valamely módszeres eljárás jó vagy rossz. Lélektani ismeretek nélkül tudományos nyelvtanítási módszer megalapításáról, tökéletesítéséről már nem is beszélhetünk. Azonban a lélektan nem minden időben tekintették a nyelvtanítási módszer alapjául. Aristoteles óta a nyelvet úgy keletkezésében, mint fejlődésében logikai terméknek tekintették. A nyelvi kategóriákat azonosnak tekintették a logikai ka-